

ВІДГУК

офіційного опонента

доктора педагогічних наук, старшого наукового співробітника

КОЗУБЦОВА Ігоря Миколайовича

на дисертаційну роботу ШАРШАТКІНА Данила Юрійовича

«Формування професійної компетентності майбутніх офіцерів – фахівців з організації розвідувально-інформаційної роботи», що представлена до захисту у спеціалізовану вчену раду для розгляду та проведення разового захисту дисертації на здобуття ступеня доктора філософії з галузі знань 01 Освіта / Педагогіка за спеціальністю 011 «Освітні, педагогічні науки»

1. Актуальність теми виконаної роботи та зв'язок з науковими програмами, планами, темами.

Актуальність теми дисертаційного дослідження ШАРШАТКІНА Данила Юрійовича, зумовлена тим, що розвідувально-інформаційна робота офіцерів тактичного рівня військового управління має свої особливості, які визначаються їхньою безпосередньою відповідальністю за збирання, аналіз і передачу розвідувальних даних для забезпечення успішного виконання бойових завдань. Основні особливості цієї роботи передбачають швидкість прийняття рішень як потребу в гібридній війні, оперативність збирання даних, інтеграцію інформації (офіцери повинні вміти об'єднувати дані з різних джерел для створення цілісної картини поля бою), гнучкість та адаптивність (бойові умови можуть швидко змінюватися, і офіцери повинні адаптувати свої плани й оцінки на основі нових розвідувальних даних), комунікацію та координацію (офіцери відповідають за швидку передачу розвідувальних даних вищому командуванню і підрозділам на місцях, забезпечуючи точність та оперативність цих комунікацій для ухвалення рішень на вищих рівнях управління), використання сучасних технологій (сучасні засоби спостереження, геоінформаційні системи, засоби шифрування та інші цифрові технології для збору, обробки і передачі інформації). В умовах швидко змінюваної обстановки офіцерам необхідно ухвалювати оперативні рішення в умовах обмеженого часу. Це потребує високої стресостійкості, аналітичних здібностей і вміння діяти в умовах неповної або неточної інформації. Не менш важливим аспектом є забезпечення інформаційної безпеки, зокрема контроль за дотриманням секретності розвідувальних даних і запобігання їх витоку. Реальна бойова практика в умовах гібридної війни засвідчує потребу не лише у мотиваційному відборі кандидатів до навчання, а й якісній професійній підготовці майбутніх офіцерів – фахівців з організації розвідувально-інформаційної роботи», та формування стресостійкості і готовності до роботи у кризових умовах за допомогою моделювання сценаріїв роботи в екстремальних ситуаціях. Проте, як зазначив в аналізі Д.Ю. Шаршаткін, що комплексних досліджень формування професійної компетентності офіцерів – фахівців з організації розвідувально-інформаційної роботи на основі компетентнісного підходу, в яких обґрунтовано та доведено необхідність упровадження в освітній процес конкретних науково-методичних рекомендацій і педагогічних умов, що забезпечують результативне формування основних компонентів професійної компетентності, на сьогодні

немає. Попри все це, автором виявлено суперечності в процесі професійної підготовки майбутніх офіцерів – фахівців з організації розвідувально-інформаційної роботи між:

- змістом вимог нормативно-правових документів щодо якості професійної підготовки офіцерів – фахівців з організації розвідувально-інформаційної роботи за новими стандартами в умовах службово-бойової діяльності та станом освітньо-методичного забезпечення реалізації цих вимог;

- потенційними можливостями навчально-матеріальної бази і наукового-педагогічного потенціалу ВВНЗ щодо ефективного формування професійної компетентності офіцерів та недостатнім використанням цих можливостей на практиці в умовах реформування системи військової освіти;

- необхідністю швидкого осучаснення змісту військової освіти з урахуванням викликів сьогодення і повільним оновленням форм, змісту та методів, що формують фахові, військово-професійні і військово-спеціальні компетентності за спеціалізацією;

- необхідністю впровадження лідерських L-курсів тактичного рівня військової освіти (L-1A, L-1B, L-1C, L-2) та недостатньою готовністю науково-педагогічного складу на практиці до їх викладання на рівні, що визначається стандартами НАТО.

Вирішивши ці завдання і побудований освітній процес у ВВНЗ забезпечить реалізації результату навчання з підготовки офіцерів – фахівців з організації розвідувально-інформаційної роботи, які володітимуть широким спектром професійно-особистісних якостей, за допомогою яких виконуватимуть розвідувальні й організаційні завдання з максимальною ефективністю і надійністю.

Зважаючи на викладене, недостатню теоретичну розробленість та необхідність вирішення суперечностей у дисертаційному дослідженні «Формування професійної компетентності майбутніх офіцерів – фахівців з організації розвідувально-інформаційної роботи», підсилює значущість вибраної теми автором дисертаційного дослідження зв'язок з виконанням науково-дослідної роботи «Формування особистості як суб'єкта самотворення» (державний реєстраційний номер 0119U103663).

2. Найбільш суттєві наукові результати, що містяться в дисертації.

До найбільш значущих наукових результатів отриманих здобувачем самостійно варто віднести такі:

уперше обґрунтовано педагогічні умови формування професійної компетентності майбутніх офіцерів – фахівців з організації розвідувально-інформаційної роботи у військових частинах (підрозділах): інтеграція теоретичної і практичної підготовки з урахуванням результатів аналізу й узагальнення досвіду участі фахівців з організації розвідувально-інформаційної роботи в бойових діях; використання інноваційних технологій та інтерактивних методів навчання для розвитку аналітичних і технічних навичок; формування професійних мотивів і ціннісних орієнтацій курсантів з урахуванням значущості майбутньої професійної діяльності для забезпечення національної безпеки; упровадження систематичного моніторингу сформованості професійної компетентності майбутніх офіцерів і

корекція освітнього процесу з урахуванням його результатів; формування стресостійкості та готовності до роботи у кризових умовах за допомогою моделювання сценаріїв роботи в екстремальних ситуаціях;

удосконалено діагностичний апарат для з'ясування стану сформованості професійної компетентності майбутніх офіцерів – фахівців з організації розвідувально-інформаційної роботи у військових частинах (підрозділах) завдяки використанню критеріїв (когнітивний, функціональний, ціннісно-мотиваційний, професійно-особистісний), відповідних їм показників та характеристики рівнів (низького, середнього, високого, експертного);

уточнено сутність поняття «професійна компетентність майбутніх офіцерів – фахівців з організації розвідувально-інформаційної роботи у військових частинах (підрозділах)» (сукупність знань, умінь і навичок, ціннісних орієнтацій та професійно-особистих властивостей, які забезпечують здатність ефективно організовувати, планувати і здійснювати розвідувально-інформаційну діяльність з метою забезпечення національної безпеки, захисту державних інтересів та управління інформаційними потоками в умовах військової служби);

подальшого розвитку набули наукові уявлення про зміст і структуру професійної компетентності майбутніх офіцерів – фахівців з організації розвідувально-інформаційної роботи як єдності когнітивного, функціонального, ціннісно-мотиваційного та професійно-особистісного компонентів.

3. Нові факти, одержані здобувачем.

У результаті індивідуального творчого наукового пошуку дисертантом вдалося розширити наукові межі змісту поняття «професійна компетентність майбутніх офіцерів – фахівців з організації розвідувально-інформаційної роботи у військових частинах (підрозділах)» як сукупність знань, умінь і навичок, ціннісних орієнтацій та професійно-особистих властивостей. Виявлені нові уточнення експериментально підтверджені. Нові уточнення описують здатність офіцера ефективно організовувати, планувати і здійснювати розвідувально-інформаційну діяльність, яка має за мету забезпечення національної безпеки, захисту державних інтересів та управління інформаційними потоками в умовах військової служби. Нові уточнення змісту «професійна компетентність майбутніх офіцерів» потребували пошуку адекватних педагогічних умов формування професійної компетентності майбутніх офіцерів – фахівців з організації розвідувально-інформаційної роботи у військових частинах (підрозділах).

Варто зазначити, що інтеграція теоретичної і практичної підготовки з урахуванням результатів аналізу й узагальнення досвіду участі фахівців з організації розвідувально-інформаційної роботи в бойових діях, а також моделювання сценаріїв роботи в екстремальних ситуаціях експериментально підтвердила ефективність формування стресостійкості та готовності офіцера до роботи у кризових умовах.

4. Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації.

Вірогідність і аргументованість наукових положень, висновків і отриманих результатів дисертації забезпечуються: коректністю постановки мети та завдань дослідження, послідовністю застосування аналітичного апарату та забезпечуються

використанням широкого комплексу загальнонаукових і спеціальних методів дослідження; раціональним поєднанням і використанням теоретичних, емпіричних і статистичних методів дослідження; репрезентативністю вибірки; науково-обґрунтованими підходами до планування, організації та проведення педагогічного експерименту, аналізу й інтерпретації емпіричних даних; багаторічним досвідом наукових та науково-педагогічних працівників, які були експертами в педагогічному експерименті; узгодженістю компонентів педагогічної системи. Наукові положення, висновки та рекомендації, сформовані в дисертації повно викладені в опублікованих роботах та апробовані на наукових конференціях.

5. Значення для науки і практики одержаних автором результатів.

Дисертаційне дослідження Д.Ю. Шаршаткіна має і практичне значення, яке полягає в наступному:

- введено до змісту програм навчальних дисциплін «Організація розвідувально-інформаційної діяльності», «Інформаційні технології в розвідувально-аналітичній діяльності», «Процеси прийняття військових рішень» ситуативні завдання проблемного характеру, що передбачають поглиблене опанування вмінь і навичок аналізу інформації;

- розроблено та впроваджено професійно-орієнтовані завдання щодо практичних методів аналізу інформації;

- підготовлено методичні рекомендації науково-педагогічним працівникам вищого військового навчального закладу щодо формування професійної компетентності майбутніх офіцерів - фахівців з організації розвідувально-інформаційної роботи у військових частинах (підрозділах);

- видано (у співавторстві): навчальні посібники «Analyst's Notebook» і «Методологія та організація інформаційно-аналітичної роботи», навчально-методичний посібник «Інформаційно-аналітична діяльність. Частина I. Методи альтернативного аналізу» та методичні вказівки по розробці курсових робіт з дисципліни «Організація розвідувально-інформаційної діяльності».

Одержані результати дослідження можуть бути використані в системі військової освіти України, професійній підготовці та підвищенні кваліфікації офіцерів ЗСУ та інших сил сектору безпеки і оборони України, функціонал яких передбачатиме організацію розвідувально-інформаційної роботи.

6. Рекомендації щодо використання результатів і висновків дисертації.

Отримані здобувачем результати дослідження можуть бути використані в системі військової освіти України, професійній підготовці та підвищенні кваліфікації офіцерів ЗСУ та інших сил сектору безпеки і оборони України.

Можливість застосування результатів підтверджується впровадженням в освітній процес, яка засвідчується відповідними копіями актів наведеними в Додатку У (с. 303-312) до дисертації.

7. Оцінка змісту дисертації та її завершеність.

Дисертація містить структурні елементи: титульний аркуш; анотації українською й англійською мовами, зміст; перелік умовних позначень; вступ, три розділи, пов'язані внутрішньою логікою і послідовністю викладу, висновки до розділів, загальні висновки, список використаних джерел, додатки, і відповідає

меті дослідження та поставленим завданням.

Наведений зміст (с. 24-27) достатньою детально розкриває логічно вибудовану структуру дисертації.

У вступі відповідно до вимог чинного законодавства подано обґрунтування вибору теми дослідження, її зв'язок з науковими програмами, планами, темами, спостерігається відповідність мети і завдань дослідження відповідно до предмета та об'єкта дослідження, гіпотези дослідження задекларованій темі, перераховуються використані наукові методи дослідження та змістовно відзначається, що саме досліджувалось кожним методом, а також коротко перелічено наукову новизну отриманих результатів, наведено практичне значення отриманих результатів, подано особистий внесок здобувача, відомості про апробацію матеріалів дисертації й упровадження результатів, структуру та обсяг дисертації.

Вибір методів теоретичного та емпіричного дослідження, а також методів математичної статистики, на нашу думку, загалом адекватні визначеним завданням.

Аналіз першого розділу «Теоретичні основи формування професійної компетентності майбутніх офіцерів – фахівців з організації розвідувально-інформаційної роботи», теоретична частина виконаної роботи підтверджує актуальність та потребу у вирішенні протиріч. Автором проаналізовано достатньо велику кількість наукової літератури (228 найменувань, з яких 29 – іноземною мовою) з предмету дослідження. Це дало можливість здобувачеві охарактеризувати сучасний стан професійної підготовки офіцерів – фахівців з організації розвідувально-інформаційної роботи та з'ясувати протиріччя, які впливають на підготовку, обґрунтування теоретичних та методичних основ удосконалення професійної підготовки офіцерів.

Автор зазначає, що у наукових дослідженнях проблема формування професійної компетентності майбутніх офіцерів неодноразово була предметом досліджень вітчизняних і зарубіжних учених. Водночас комплексних досліджень формування професійної компетентності офіцерів – фахівців з організації розвідувально-інформаційної роботи на основі компетентнісного підходу, в яких обґрунтовано та доведено необхідність упровадження в освітній процес конкретних науково-методичних рекомендацій і педагогічних умов, що забезпечують результативне формування основних компонентів професійної компетентності, на сьогодні немає.

За результатами дослідження здобувачем одержані нові факти, які уточнили зміст поняття «професійна компетентність майбутніх офіцерів – фахівців з організації розвідувально-інформаційної роботи у військових частинах (підрозділах)» як сукупність знань, умінь і навичок, ціннісних орієнтацій та професійно-особистих властивостей. Вихідними даними стали оновлені завдання та функції розвідувально-інформаційної роботи, які охоплюють усі етапи збору, обробки, аналізу і передачі інформації, що має критичне значення для прийняття рішень на тактичному та стратегічному рівнях. Такий спектр завдань і функцій розвідувально-інформаційної роботи вимагає відповідного рівня професійної компетентності майбутніх офіцерів – фахівців з організації розвідувально-

інформаційної роботи у військових частинах (підрозділах).

Для більш докладної характеристики компонентів професійної компетентності майбутніх офіцерів та визначення переліку знань, умінь, навичок, професійно-особистісних якостей і компонентів ціннісно-мотиваційної сфери офіцерів доцільно здійснити аналіз професійних стандартів (освітньо-професійних програм) та нормативних документів щодо вимог до офіцерів розвідки. Так, дійсно можна констатувати, що подальшого розвитку набули наукові уявлення про зміст і структуру професійної компетентності майбутніх офіцерів – фахівців з організації розвідувально-інформаційної роботи, як єдність когнітивного, функціонального, ціннісно-мотиваційного та професійно-особистісного компонентів.

Висновки до розділу резюмують про виконану науковцем роботу та одержані нові наукові результати опубліковано в працях [172; 173; 178; 181; 183; 188; 189].

У другому розділі «Науково-методичне обґрунтування педагогічних умов формування професійної компетентності майбутніх офіцерів – фахівців з організації розвідувально-інформаційної роботи у військових частинах (підрозділах)» обґрунтовано методику виконання наукового дослідження. Дослідно-експериментальне дослідження передбачало виконання робіт в продовж трьох етапів: теоретично-пошукового, експериментально-дослідницького й аналітико-узагальнювального. В продовж кожного етапу прослідковується зв'язок від формулювання гіпотези, вибору об'єкта та предмету дослідження до розроблення методики та плану заходів експериментального характеру, впровадження відповідних педагогічних умов й аналізу отриманих результатів.

В підрозділі 2.2 «Критерії, показники та рівні сформованості професійної компетентності майбутніх офіцерів – фахівців з організації розвідувально-інформаційної роботи у військових частинах (підрозділах)» застосований комплексний підхід сприяв здобувачеві чітко визначити критерії, показники і рівні сформованості професійної компетентності майбутніх офіцерів.

На констатувальному етапі експерименту автор встановив, що найбільша частина курсантів відповідають середньому рівню за більшістю критеріїв. Це свідчить про те, що вони мають основні знання та навички, але потребують додаткового розвитку для досягнення високих результатів у професійній діяльності.

Для визначення педагогічних умов формування професійної компетентності майбутніх офіцерів – фахівців з організації розвідувально-інформаційної роботи у військових частинах (підрозділах) в підрозділі 2.4 дисертації автор застосував комплексний підхід, що на нашу думку дозволило урахувати результати аналізу педагогічної теорії та практики професійної підготовки майбутніх офіцерів у ВВНЗ (результати констатувального етапу дослідження) і результати опитування науково-педагогічних працівників ВВНЗ.

У третьому розділі «Методика та результати дослідно-експериментального дослідження» реалізовано перевірку гіпотези дисертаційного дослідження. Стандартно використано метод педагогічного експерименту, зокрема організовано його формувальний етап. Перед його початком здійснено вхідний діагностичний зріз, що дозволив констатувати початковий стан сформованості професійної

компетентності майбутніх офіцерів в експериментальних та контрольних групах для їх порівняння до та після експериментальних заходів.

Наукова унікальність методики впровадження педагогічних умов формування професійної компетентності майбутніх офіцерів – фахівців з організації розвідувально-інформаційної роботи у військових частинах (підрозділах) полягає в тому, що вона розглядається як система взаємопов'язаних метою завдань, змісту, форм, методів і засобів навчання, спрямованих на забезпечення ефективного опанування знань, умінь та навичок, необхідних для якісного виконання професійних завдань офіцерами у сфері розвідки та інформаційного забезпечення.

За результатами діагностики сформованості професійної компетентності майбутніх офіцерів – фахівців з організації розвідувально-інформаційної роботи у військових частинах (підрозділах) до та після проведення формувального етапу експерименту узагальнено результати дослідження. Як можна констатувати з тексту рукопису динаміка рівнів сформованості професійної компетентності майбутніх офіцерів після завершення формувального експерименту для курсантів експериментальних груп стосовно курсантів контрольних груп свідчить про ефективність і результативність використання запропонованої авторської методики та педагогічних умов. Результати формувального експерименту підтвердили ефективність впровадження в освітній процес вищого військового навчального закладу педагогічних умов формування професійної компетентності майбутніх офіцерів – фахівців з організації розвідувально-інформаційної роботи у військових частинах (підрозділах), що підтверджується збільшенням частки курсантів із високим та експертним рівнем сформованості досліджуваної властивості.

Формування професійної компетентності майбутніх офіцерів є складною педагогічною проблемою, а конкретних науково-методичних рекомендацій та педагогічних умов, що забезпечують результативне формування основних компонентів професійної компетентності на сьогодні немає. Враховуючи всю складність, здобувач, розробив рекомендації науково-педагогічним працівникам (с.194-199). Експериментально підтверджено, що розроблені рекомендації допоможуть створити ефективну систему навчання, яка сприятиме формуванню у майбутніх офіцерів професійної компетентності, необхідної для виконання завдань у сучасних умовах.

Висновки до розділів та загальні висновки в цілому відображають зміст та результати дисертаційного дослідження, узгоджуються із завданнями дослідження, є логічними та обґрунтованими.

Подана інформація у додатках (с. 240-318) є логічною та уточнює не створюючи надмірності інформації основного змісту роботи.

Повний обсяг дисертації становить 318 сторінок, обсяг основного тексту складає 178 сторінки, що відповідає вимогам МОН України.

Аналіз змісту дисертації дає підстави для висновку про те, що поставлені завдання розв'язано, мету наукового пошуку загалом досягнуто. У цілому, дисертація відзначається зрілою самостійною авторською позицією і має завершений стан і оформлена якісно з урахуванням ДСТУ 3008:2015.

8. Дискусійні положення та зауваження до змісту дисертації.

Поряд із переконливими позитивами наукової роботи відзначимо деякі положення, які мають дискусійний характер, а також висловимо окремі побажання:

1. У третьому розділі представлено переконливий кількісний аналіз результатів педагогічного експерименту. Водночас, для глибшого розуміння впливу моделі на учасників дослідження, доцільним було б наведення якісних даних – наприклад, інтерв'ю, наративів, фокус-груп або рефлексивних відгуків науково-педагогічних працівників. Це дозволило б додатково виявити приховані змістові ефекти впливу обґрунтованих автором педагогічних умов.

2. Практичне значення дисертаційної роботи значно зросло, якщо автор передбачив розроблення методичних (науково-методичних, науково-практичних) рекомендацій щодо формування професійної компетентності майбутніх офіцерів – фахівців з організації розвідувально-інформаційної роботи не лише науково-педагогічним працівникам, а й здобувачам вищої освіти. Доцільно було б ці рекомендації також видати окремою збіркою або розмістити в електронному варіанті в репозитарії ВВНЗ.

3. Наукова новизна дисертаційного дослідження сумнівів не викликає. Автором обґрунтовано п'ять педагогічних умов, які спрямовані на результативне формування професійної компетентності майбутніх офіцерів – фахівців з організації розвідувально-інформаційної роботи у вищому військовому навчальному закладі. Процедура визначення цих педагогічних умов є також переконливою, проте достатньо було б обрати і три педагогічні умови та здійснити їх подальшу експериментальну перевірку.

4. За результатами дослідження, отриманими під час аналізу наукової літератури та роботи у ВВНЗ дисертант зробив висновок, що сучасна військова освіта та підготовка майбутніх офіцерів супроводжуються низкою суперечностей, які анонсуються у вступній частині дисертації. Доцільно було б пояснити, чи вдалося автору вирішити ці суперечності за результатами впровадження обґрунтованих педагогічних умов?

5. Автор здійснив досить ґрунтовний аналіз наукової літератури з питань підготовки майбутніх офіцерів – фахівців з організації розвідувально-інформаційної роботи у військових частинах, з'ясував структуру професійної компетентності майбутніх офіцерів. У якості побажання, можна висловити рекомендацію представити у дисертаційному дослідженні більш ґрунтовне узагальнення зарубіжного досвіду щодо вирішення наукового завдання, здійснити порівняння з вітчизняним досвідом підготовки майбутніх офіцерів з організації розвідувально-інформаційної роботи. Було б доречним цей матеріал оформити в окремий підрозділ.

Думку здобувача з цих питань хотілося б почути під час публічного захисту.

Висловлені зауваження не знижують загального позитивного враження від дисертаційного дослідження Д.Ю. Шаршаткіна і можуть бути приводом для наукової дискусії.

9. Повнота висвітлення результатів в опублікованих працях.

Основні положення дисертаційного дослідження Д.Ю. Шаршаткіна за темою

«Формування професійної компетентності майбутніх офіцерів – фахівців з організації розвідувально-інформаційної роботи» достатньо повно розкрито та опубліковано у 20 наукових працях, із них 7 наукових статей (2 – у співавторстві) – у фахових виданнях України в галузі педагогіки (категорія Б), 8 публікацій – у матеріалах наукових конференцій, 5 праць (4 – у співавторстві) – додатково відображають результати дисертації.

10. Дані про відсутність текстових запозичень та порушення академічної доброчесності. Під час вивчення дисертаційної роботи порушень академічної доброчесності не виявлено.

Висновок

Аналіз дисертації, анотацій та опублікованих праць дає підстави для висновку про те, що дослідження Д.Ю. Шаршаткіна «Формування професійної компетентності майбутніх офіцерів – фахівців з організації розвідувально-інформаційної роботи» є самостійним, завершеним дослідженням, яке має наукову новизну, теоретичне і практичне значення для педагогічної науки і практики.

Дисертація відповідає вимогам наказу МОН України № 40 від 12.01.2017 р. «Про затвердження вимог до оформлення дисертації» (зі змінами), «Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії» (Постанова Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 р. № 44), а її автор – Шаршаткін Данило Юрійович, заслуговує присудження ступеня доктора філософії за спеціальністю 011 «Освітні, педагогічні науки» (01 – Освіта/Педагогіка).

Опонент:

Професор кафедри комп'ютерних наук
Луцького національного технічного університету
доктор педагогічних наук,
старший науковий співробітник

Ігор КОЗУБЦОВ

